

1. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: навч. посіб. / В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, С.М. Пашков; За ред. В.М. Бесчастного. – К.: Знання, 2007. – 467 с.
2. Копиленко О.Л. Правовий статус і гендерна політика: виміри та підходи / О.Л. Копиленко // Впровадження гендерних підходів у роботу комітетів Верховної Ради України: практичний посібник. – К.: К.І.С, 2005. – С. 11-16.
3. Погорелова А.І. Розвиток культури парламентаризму в Україні / А.І. Погорелова. – К.: Парламентське вид-во, 2012. – 248 с.

1. Bek, U. (2000). Obshestvo riska. Na puti k drugomu modernu. [Risk Society. On the way to another modernity]. Moskva: Progress [in Russian].
2. Beschastnyy, V.M., Filonov, O.V., Subbotin, V.M., & Pashkov, S.M. (2007). Konstytuszhine (derzhavne) pravo zarubishnykh krain [Constitutional (state) law of foreign countries]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Kopylenko, O.L. (2005). Pravovyy status i genderna polityka : vymiry ta podkhody [Legal status and gender politics: dimensions and approaches]. Vprovadzhennya gendernykh pidkhodiv u robotu Verkhovnoi Rady Ukrainy [Implementation of gender mainstreaming in the work of the Verkhovna Rada of Ukraine]. - Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
4. Pogorelova, A.I. (2012). Rozvytok kultury parlamentaryzmu v Ukraini [Cultural development of parliamentarism in Ukraine]. Kyiv: Parlamentske vydavnyzhtvo[in Ukrainian].

Рецензент Наумкіна С. М., д. політ. н., професор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

18.02.2014

УДК [327:061.1 ЄС] «20»

Павлюк Михайло

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У роботі здійснено дослідження перспектив становлення європейської системи безпеки та оборони. Автором вивчено основні питання стосовно переваг та недоліків, а також автономності такої європейської політики. Автором проаналізовані ці процеси крізь призму наукових студій європейських та вітчизняних науковців.

Ключові слова: безпека, європейська політика безпеки та оборони, Лісабонський договір, Європейський союз, НАТО, США.

Павлюк Михаил

ОСНОВНИЕ АСПЕКТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИКИ БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В НАЧАЛЕ ХХІ В.

В работе осуществлено исследование перспектив основных аспектов становления европейской системы безопасности и обороны. Автором изучены основные вопросы касательно формирования преимуществ и недостатков такой европейской политики. Автор проанализировал преимущества и недостатки такой европейской системы безопасности и научные исследования европейских и отечественных ученых.

Ключевые слова: безопасность, европейская политика безопасности и обороны, Лиссабонский Договор, Европейский союз, НАТО, США.

Pavliuk Mykhailo

KEY ASPECTS OF EUROPEAN UNION DEFENCE AND SECURITY POLICY FORMATION AT THE BEGINNING OF XXI CENTURY

The scientific work presents a research of the main aspects of development and intensification of European defense and security policy. The author analyzes main aspects of advantages and disadvantages of such policy. Much attention is paid to solid academic works of American, Russian and Ukrainian scientists.

Key words: security, European defense and security policy, Lisbon Treaty, European Union, NATO, USA.

Постановка проблеми. Завершення холодної війни, розпад у 1991 р. Союзу Радянських Соціалістичних Республік та Організації Варшавського Договору ознаменували епохальні зміни у системі міжнародних відносин кінця ХХ ст. Ці зміни торкнулись і безпекового аспекту, європейський континент й надалі зіштовхується з різними загрозами, хоча і їхній рівень значно відрізняються від тих, які існували в минулому. Міжнародні організації, діяльність яких пов'язана з питаннями безпеки та оборони на території Європи, не змогли запобігти кризі у Косово у 1998-1999 рр., уповільнити гонку озброєнь на Кавказі, запобігти перебоєм газопостачання до Європи у 2008 р., перешкодити війні між Росією і Грузією, як і стабілізувати ситуацію в Киргизії у 2010 р., не кажучи вже про те, щоб досягнути прогресу у вирішенні інших, так званих, «заморожених конфліктів» на континенті.

Тому сьогодні суттєво актуалізується питання щодо перегляду існуючої на даний момент архітектури безпеки у Європі. Існують різні погляди стосовно того як повинна виглядати нова система безпеки та оборони у Європі. Відомі основні «актори» європейської безпеки, як міжнародні організації ОБСЄ, НАТО, ЄС, ООН, так і ряд держав – Російська Федерація, Сполучені Штати Америки і Туреччина, однак механізм співпраці бажає кращої ефективності і, крім того, деякі з вищезазначених суб'єктів у певній мірі ігноруються, хоча їхня активна участь якісно б покращила середовище безпеки у Європі.

Серед ключових поточних ініціатив можна виокремити бажання Європейського Союзу зміцнити свою роль у питаннях безпеки на континенті, що намагається втілитись завдяки початку Європейської політики безпеки та оборони, яка у результаті Лісабонського Договору трансформувалась у Спільну політику безпеки та оборони. Російська Федерація у кінці 2000 – х рр. запропонувала ідею підписання Договору про Європейську безпеку, що свідчить про бажання повернути собі статус ключового суб'єкта безпеки на європейському континенті. А Сполучені Штати Америки завжди розглядали Європу як сферу своїх інтересів, і тому процеси, пов'язанні з переглядом системи безпеки та оборони у Європі, викликають зацікавленість і бажання Вашингтона бути залученим до цього. Кожна зі сторін має свої власні погляди, інтереси та підходи до питання безпеки на континенті і на основі цього, за певних умов, вірогідною виглядає перспектива формування нової системи безпеки та оборони у Європі, що вкотре засвідчує актуальність даної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зауважити, що питаннями європейської безпеки та оборони займаються знані європейські та українські науковці – С. Біскоп, Дж. Перл, Дж. Мерріт, С. Федуняк та С. Толстов. У кожного автора своє власне бачення того, як і яким суб'єктом повинна забезпечуватись безпека у Європі. Керівник Європейського центру Фонду Карнегі у Брюсселі Я. Тех, який присвятив більшість своїх праць питанню безпеки у Європі, у своїй роботі «Забудьте про Спільну Європейську політику безпеки та Оборони, настав час для Плану Б» обгрунтовує думку, що «Спільна політика Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони не є ефективною, і бажання Європи діяти самостійно незалежно від Америки не увінчається успіхом», і політолог наводить ряд причин, чому Європа завжди буде тісно пов'язана зі США [15]. Однак, ряд інших авторів усе ж розмірковують над ідеєю автономної системи безпеки країн ЄС.

Таким чином, **метою нашого дослідження** є вивчення перспектив формування та функціонування єдиної європейської системи безпеки та оборони серед країн ЄС на початку ХХІ ст. Враховуючи мету та актуальність, виокремимо наступні **завдання** нашого дослідження: розглянути поняття «безпека» та вивчити передумови для формування європейської системи безпеки та оборони; з'ясувати основні етапи трансформації даної системи; узагальнити перспективи формування повноцінної системи безпеки та оборони з точки зору провідних дослідників.

Виклад основного матеріалу для досліджень. При розгляді означеного наукового питання, надважливим вступним моментом, на нашу думку, постає термінологічна чіткість. У широкому розумінні безпека – це відсутність небезпек (на наш погляд, вдало звучить російською мовою – «безопасность», тобто «без опасности чего-либо» – прим.авт.), а у політологічному – діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства щодо виявлення, запобігання, послаблення, усунення, відвернення загрози, здатної знищити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати збитків, заблокувати шлях для розвитку [2, с. 32]. Як відомо, розрізняють різні типи безпеки: за масштабом (міжнародна, регіональна, локальна), за рівнями суб'єктності (особиста, суспільна, державна, колективна); за суспільними сферами (політична, економічна, соціальна, гуманітарна, психологічна, військова).

Після 1990-х рр. у контексті геополітичних змін були спроби розширити принцип колективної оборони – колективною безпекою, як адекватною відповіддю на потенційні загрози нового тисячоліття. Така позиція може вдало вписуватися у дискусію стосовно розпаду СРСР й зникнення потенційного ворога та спроби окреслити поняття безпеки у нових ширших вимірах. Співробітник Женевського центру демократичного контролю над збройними силами Віллем Ф. ван Ікелен, говорячи про мету сучасної політики безпеки, зауважує, що «цілі безпеки стали набагато ширшими та в дедалі більшій мірі сконцентровані на багатосторонніх діях з метою врегулювання криз, зміцнення стабільності, а останнім часом – боротьби з тероризмом» [1, с. 118].

Зазначимо, у період «холодної війни» безпека розглядалася у вузькому значенні, переважно у військово-політичному контексті, як спроможність дати відсіч потенційному агресорові, т. зв. «hard security» або «тверда безпека» [3 с. 67]. Події кінця 1980 – 1990-х рр. мінімізували широкомасштабні міждержавні конфлікти до трактування концепції «soft security» – м'якої безпеки як поєднання військових, політичних, економічних, суспільних, екологічних та інших чинників. Досліджуючи аспекти співпраці ЄС та НАТО, можна прослідкувати тенденцію – НАТО опікується воєнними формами «твердої» безпеки, а ЄС творить зону «м'якої» безпеки шляхом налагодження стабільної економічної, політичної, соціальної ситуації. Проте новий політичний вимір діяльності НАТО на початку XXI ст. та певна інтенсифікація співробітництва між ЄС та Альянсом є свідченням активізації у сфері «м'якої безпеки».

Для громадян Європейського Союзу безпека була і є одним з головних пріоритетів. Зважаючи на це, концепції європейської безпеки завжди змінювались у залежності від зовнішніх чинників і нових загроз, як тероризм, організована злочинність, незаконний обіг наркотиків, кіберзлочинність, торгівля людьми, сексуальна експлуатація неповнолітніх та дитяча порнографія, економічні злочини і корупція, незаконний обіг зброї та транскордонна злочинність [7, с. 2].

Після краху комунізму у кінці 1980-х рр. ЄС намагається розширити свою роль у захисті від вищевказаних загроз через частину спільної зовнішньої політики безпеки, що називається спільною політикою безпеки та оборони (СПБО). Слабкість ЄС під час балканських воєн 1990-х років, коли НАТО і США керували операціями, була помічена, щоб продемонструвати необхідність для держав-членів ЄС спільно працювати над захистом. Етап становлення СПБО починається з франко-британського саміту в Сен-Мало і Ради Європи у Кельні у 1998-1999 рр., які стали основним досягненням у створенні Європейської політики безпеки і оборони, а також необхідних цивільних та військових інструментів [9. с. 64]. Завданням СПБО було визначено посилення можливостей Євросоюзу у сферах забезпечення миру, попередження конфліктних ситуацій та зміцнення міжнародної безпеки, відповідно до принципів статуту ООН.

У 1999 р. у Хельсінкі держави-члени ставлять перед собою мету обороноздатності під назвою «Хельсінська Ключова Мета» (Helsinki Headline Goal). Це закликала ЄС до того, щоб мати можливість розгорнути сили швидкого реагування до 6 тис. військовослужбовців терміном у шістьдесят днів для місії, включаючи кризове управління, підтримання миру та миротворчих операцій. Однак, у червні 2004 р. «Хельсінська Ключова Мета» була реформована, щоб замінити її низкою європейських бойових груп кількістю в 1,5 тис. чол. забезпеченою як однією країною, так і групою країн, сьогодні відома, як «Основна Мета 2010» [10].

Ключовий документ для функціонування ЄС – Лісабонський договір 2007 р. перейменував Європейську політику безпеки і оборони у Спільну політику безпеки та оборони [16]. Він змінив спосіб прийняття рішень в ЄС, але, найголовніше, рішення з військових або оборонних питань повинні, як і раніше мати однакову підтримку країн ЄС. Власне, з 2003 р. ЄС було проведено 28 цивільних і військових операцій, 8 з яких були військовими місіями, у тому числі: Операція «Конкордія» в Македонії у 2003 р., операції «Артемід» в Демократичній Республіці Конго у 2003 р., операції «Альтеа» в Боснії і Герцеговині у 2004 р. та у Східному Чаді у 2008 р. ЄС діяв незалежно у випадку з ДР Конго і Східному Чаді, але з доступом до устаткування НАТО і командних структур під час операцій у Македонії та Боснії [6, с. 5]. А у 2008 р. ЄС запустив свою першу в історії військово-морську місію, щоб запобігти піратству біля узбережжя Республіки Сомалі. ЄС також проводить місії з залученням поліції і правосуддя в Косово, яка оголосила про свою незалежність від Сербії в лютому 2008 р. Ця місія була майже під загрозою у квітні 2008 р., коли російські високопосадовці стверджували, що така політика була незаконною і що ООН повинна забезпечити перехід Косово до незалежності, а не до ЄС.

Варто зауважити, що проект «Ключова мета 2010» змінив військовий підхід СПБО на більш гнучкий. Через військові групи мета полягає у наданні ЄС можливості для запуску більш, ніж однієї операції одночасно і вирішувати цілий ряд різних завдань, таких, як краща організація

військових частин, запобігання конфліктам та реконструкція. ЄС також почав дивитися на поліпшення галузі військової техніки у цілому. Європейське оборонне агентство утворило Європейську Раду в Салоніках у 2003 р. щоб запропонувати загальноєвропейський порядок денний для наукових досліджень, розробки і виробництва нових видів зброї, а також припинити прикордонну торгівлю товарами військового призначення. У даний час ЄС спирається на угоду «Берлін плюс» 2003 р. для вирішення будь-яких військових недоліків, що дозволить ЄС мати доступ до планування, командних структур та обладнання НАТО під час операцій [8].

Офіційно, з юридичної точки зору, загальну відповідальність за СПБО несе Верховний представник Євросоюзу з питань спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП), в даний час посаду обіймає К. Ештон. Це координується Комітетом політики і безпеки, Військовим комітетом ЄС та штабом Збройних сил ЄС, які складаються з військовослужбовців країн-членів [14, с. 37].

Узагальнюючи дослідження й рецензії європейських науковців, можна стверджувати про наявність різних поглядів та аргументів стосовно перспектив європейської політики безпеки та оборони. На нашу думку, основними аргументи щодо підтримки даної ініціативи є такі:

- усі держави-члени Євросоюзу зіштовхуються з однотипними загрозами безпеки, тому вони повинні працювати разом, щоб захистити один одного;

- США більше не можуть покладати більшу частину тягаря у галузі оборони на НАТО, і тому ЄС повинен брати на себе роль новатора;

- СПБО дозволяє Європі проводити власну політику безпеки, а не встановлену, координовану чи підконтрольну США чи НАТО.

Що ж до аргументів проти ініціативи формування системи європейської безпеки як єдиного інституту, то до таких варто віднести:

- рішення щодо питань безпеки, захисту від потенційних загроз, війни і миру повинне прийматись усіма представниками європейської спільноти;

- СПБО управляється Верховним представником ЄС, який не обирається безпосередньо і відповідно є менш підзвітним країнам-членам ЄС;

- СПБО не спирається на ресурси зі сторони таких існуючих організацій, як НАТО.

Загалом, певною проблемою у створенні нової європейської безпеки є те, що у самому Європейському Союзі не існує спільної думки стосовно того, чи варто взагалі створювати європейську безпеку на нових умовах функціонування. Крім цього, для Союзу проблемою є і полеміка щодо створення системи протиракетної оборони в Європі, до якої залучені не лише Російська Федерація разом зі Сполученими Штатами Америки, але і сама Європа. Фахівці, експерти і політичні діячі дають різні оцінки ідеї створення загальної системи безпеки європейського континенту. Зокрема, слушною є позиція керівника Європейського центру Фонду Карнегі у Брюсселі Я. Теха. На його думку, єдина система європейської безпеки «перебуває в глибокій комі, яка, судячи з усього, навряд чи колись закінчиться» [15]. Як доказ свого твердження науковець наводить чотири недоліки, якими, на його думку, характеризується спільна політика безпеки й оборони. Серед цих недоліків ключовими є «відсутність легітимності, відсутність можливості, відсутність мотивацій і відсутність необхідності» [15].

Після завершення холодної війни ЄС суттєво розраховував на те, що європейська «м'яка сила» буде підтримана американською «жорсткою силою» [11]. Крім того, Європа розраховувала і на підтримку інтеграції всіх регіональних держав в єдиний ліберальний порядок, в якому влада закону, об'єднаний суверенітет і взаємозалежність поступово прийдуть на зміну збройним конфліктам, балансу сил і розділу сфер впливу. Даний європейський план експорту миру і безпеки, зважаючи на те, що він ґрунтувався на ідеях спільних цінностей та інститутів, можна було б назвати, на думку Г. Айбета, «парадигмою демократичного розширення» [5]. Проте сьогодні можна говорити, що час для подібних ініціатив ЄС минув. Адже, спочатку європейські чиновники вітали зародження багатопольярного світу, при цьому, вони не звертали увагу, що паралельно формується і багатопольярна Європа. Для такої Європи характерною стала виразна конкуренція між головними силами континенту – власне, ЄС, Російською Федерацією та Турецькою республікою. Основними об'єктами суперництва стали новостворені держави, що утворилися після розпаду Радянського Союзу і Югославії, і кожна зі сторін намагалась мати вплив на ці держави. Реагуючи на виникнення багатопольярної Європи, багато в ЄС і США почали експериментувати з альтернативою парадигмі «демократичного розширення», яку можна було б назвати «реалізмом на основі спільних інтересів» [12, с. 2]. Однак ця стратегія точно також не здатна породити справжній європейський порядок, як і «демократичне розширення».

Висновки та перспективи подальших досліджень У XXI ст. одним із завдань сучасної Європи є демонстрація того, як можуть гармонійно уживатися нові, вразливі і взаємозалежні проекти державного будівництва, таким чином, управління взаємозалежністю має прийти на зміну балансу сил у якості нового європейського порядку. А це завдання є досить складним, адже, апелюючи до відмови від застарілої «згоди держав», ЄС слід націлюватися на розвиток концепції проектів нової системи європейської безпеки. Така політика виглядатиме кращим способом вдихнути життя в багатосторонні угоди і розпочати обговорення питань безпеки на континенті перш за все в інтересах усіх європейських країн. У такому випадку, на думку політологів Г. Мемміта О. Дарасона, «Європа потребує більш чіткого розуміння власного стратегічне бачення і новий європейський порядок повинен бути спрямований на примирення між собою різних проектів державного будівництва» [13, с. 16].

Виклики XXI ст. актуалізують підвищення ефективності ЄС. Але при цьому паралельно відбуватиметься і посилення постімперського самовизначення Росії в її нинішніх кордонах, а також підтримка прагнення Туреччини бути регіональною державою, яка впливає на світовий порядок. У той же момент, діяльність Турецької республіки потрібно зв'язати рамками загальноєвропейських угод. Також необхідно стимулювати інтеграцію західно-балканських країн в ЄС і допомагати у створенні функціональних держав на території колишнього Радянського Союзу. Узагальнюючи, для більшої ефективності функціонування європейської системи безпеки та оборони ЄС варто надати автономність для самостійного, без залучення ресурсів НАТО, вирішення питань, пов'язаних із загрозами в Європі; варто залучати НАТО у контексті співпраці для вирішення загроз, що мають глобальне значення і є прямою загрозою для європейського континенту; включити Російську Федерацію та Турецьку Республіку у новостворену систему безпеки та оборони в Європі. У той же час, амбіції ряду держав ставлять під загрозу існування сучасної системи безпеки та оборони у Європі, і в довгостроковій перспективі розглядають її зміну відповідно до нинішніх реалій. Тому все частіше лунають пропозиції та ідеї щодо можливого переформатування нині існуючого безпекового устрою в Європі. На нашу думку, щоб інтеграційний й безпековий контекст став дійсно реальним, ЄС варто вжити конкретних заходів впливу на ситуацію. Брюссель повинен бути готовим і відкритим для підписання нових договорів і створення й наповненням реального змісту міжнародних організацій. Але при цьому слід наголошувати, що ці договори повинні укладатися і нові організації повинні створюватися за принципом знизу вгору, тобто з підтримкою й погодженням усіх суб'єктів. Разом з цим, ратифікація Лісабонського договору у 2009 р. підтвердила наміри ЄС стати ключовим актором, і Спільна політика безпеки та оборони свідчить про зростання ролі структури у контексті загальноєвропейської безпеки.

Література

1. Ийкелен ван Виллем Ф. Построение обороны и безопасности: сб. материалов Плана партнерских действий по созданию институтов обороны и безопасности (PAP-DIB) / Виллем Ф. ван Ийкелен, Филипп Х. Флури. – Киев–Женева, 2007. – 416 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посібник [для студ. вищ. навч. заклад.]. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.
3. Федуняк С. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі. Формування інтегрованої системи Заходу і Нових незалежних держав / С. Федуняк. – Чернівці: Рута, 2005. – 336 с.
4. Толстов С. Європейська безпека в умовах багатополярного світу / Сергій Толстов // Зовнішні справи. – 2010. – № 3-4. – С. 50-54.
5. Aybet G. Visions and illusions of a new European security order. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=visions-illusions-and-hallucinations-for-a-new-european-security-order-2010-10-17>. – (дата перегляду 12.01.2014).
6. Biscop S. The Lisbon Treaty and ESDP: Transformation and Integration / Biscop S., Algieri F. – Brussels: Academia Press for Egmont, 2008. – 53 p.
7. Draft Internal Security Strategy for the European Union: «Towards a European Security Model» / Council of the European Union. – Brussels: Council of the European Union, 2010. – 18 p.
8. EU-NATO: The framework for permanent relations and Berlin Plus. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf>. – (дата перегляду 14.01.2014).

9. European Union Security and Defence White Paper A Proposal / [Lasheras B., Pohlmann C., Katsioulis C. & Liberti F.]. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung International Policy Analysis Division for International Dialogue, 2010. – 65 p.

10. Helsinki Headline Goal. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20Headline%20Goal.pdf> – (дата перегляду 14.01.2014).

11. Kern S. Why Europe Needs a Hard Power Reality Check. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.atlanticcommunity.org/index/articles/view/Why_Europe_Needs_a_Hard_Power_Reality_Check – (дата перегляду 12.01.2014).

12. Krastev I. The Spectre of a Multipolar Europe. The Illusion of Order and the Rise of Multipolar Europe / [Krastev I., Leonard M., Bechev D., Kobzova J., Wilson A.]. – London: The European Council on Foreign Relations, 2010. – 74 p.

13. Merritt G. Re-thinking Europe's security priorities. / Merritt G., Darrason O. // Brussels: Security & Defence Agenda (SDA), 2011. – 128 p.

14. Rehl J. Handbook on CSDP. The Common Security and Defence Policy of the European Union // Rehl J., Weisserth H. – Vienna: Armed Forces Printing Shop, 2010. – 140 p.

15. Techau J. Forget CSDP, it's time for Plan B. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ecfr.eu/content/entry/commentary_forget_csdp_its_time_for_plan_b. – (дата перегляду 12.01.2014).

16. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007 // Official Journal Of The European Union. – 2007. – Volume 50. – 271 p.

1. Y`y`kelen van Vy`llem F. Postroeny`e oborony y` bezopasnosty`: sb. matery`alov Plana partnersky`x dejstvy`j po sozdany`yu y`nstytutov oborony y` bezopasnosty` (PAP–DIB) / Vy`llem F. van Y`y`kelen, Fy`ly`pp X. Flury`. – Ky`ev–Zheneva, 2007. – 416 s.

2. Politologichny`j ency`klopedy`chny`j slovny`k : navch. posibny`k [dlya stud. vy`shh. navch. zaklad.]. – K.: G`eneza, 1997. – 400 s.

3. Fedunyak S. Yevropejs`ki vy`miry` bezpeky` na postradyans`komu prostori. Formuvannya integrovanoyi sy`stemy` Zaxodu i Novy`x nezalezny`x derzhav / S. Fedunyak. – Chernivci: Ruta, 2005. – 336 s.

4. Tolstov S. Yevropejs`ka bezpeka v umovax bagatopolyarnogo svitu / Sergij Tolstov // Zovnishni spravy`. – 2010. – # 3-4. – S. 50-54.

Рецензент Макару Ю. І., доктор істор. н. професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

12.02.2014

УДК 32.019.51

Пікула Микола

КОМУНІКАЦІЯ ЯК АТРИБУТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Враховуючи, що свідомість базується на комунікації між людьми, автор досліджує комунікаційні аспекти формування політичної свідомості. Він аналізує основні поняття теоретико-методологічного інструментарію, розглядаючи комунікацію як важливий атрибут політичної свідомості, акцентує увагу на ролі інтерактивних комунікацій. У статті зазначається, що зміст політичної свідомості детермінований змістом категорій свідомість й політика, тому в досліджувана проблематика розглядається в контексті трьох дослідницьких полів – теорії комунікації і теорії свідомості, опосередкованих політичною сферою, яка має комунікативну природу, оскільки формується на процесі обміну інформацією. Особливе місце в дослідженні займають також теорії інформаційного суспільства.

Ключові слова: громадськість, Інтернет, інформаційне суспільство, мережа, новітні комунікації, політична свідомість, публічний простір.